

ROBERT ZETALER

ČITAV ŽIVOT

BOOKA.

Knjiga **088**

ROBERT ZETALER
ČITAV ŽIVOT

Naslov originala

ROBERT SEETHALER
EIN GANZES LEBEN

Copyright © Hanser Berlin im Carl Hanser
Verlag München 2014

traduki^T

Objavlivanje ovog dela podržao je TRADUKI, književna mreža koju čine Savezno ministarstvo za Evropu, integracije i međunarodne poslove Republike Austrije, Ministarstvo inostranih poslova Savezne Republike Nemačke, Švajcarska fondacija za kulturu „Pro Helvecija“, „KulturKontakt Austrija“ (po nalogu Ureda saveznog kancelara Republike Austrije), Gete institut, Javna agencija za knjigu Republike Slovenije (JAK), Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Resor za kulturu Vlade Kneževine Lihtenštajn, Fondacija za kulturu Lihtenštajna, Ministarstvo kulture Republike Albanije, Ministarstvo kulture i informisanja Republike Srbije, Ministarstvo kulture Republike Rumunije, Ministarstvo kulture Crne Gore i Fondacija „S. Fišer“.

ZA IZDAVAČA
Ivan Bevc
Nika Strugar Bevc

© za srpsko izdanje
BOOKA
11000 Beograd, Kapetan Mišina 8
office@booka.in
www.booka.in

PREVOD SA NEMAČKOG
Ljiljana Ilić
Nataša Vukajlović - Fischer

LEKTURA
Agencija Tekstogradnja

KOREKTURA
Borka Slepčević

PRELOM
Bodin Jovanović

DIZAJN KORICA
Jelena Šušnjar

ŠTAMPA
DMD Štamparija

Beograd, 2018.
Tiraž 1500

Sva prava zadržana.
Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti
niti reprodukovati u bilo kom obliku bez
pismene saglasnosti izdavača.

ČITAV ŽIVOT
ROBERT ZETALER

Jednog februarskog jutra godine hiljadu devetsto trideset treće, Andreas Eger je podigao umirućeg čuvara koza Johanesa Kališku, koga su stanovnici doline zvali isključivo Rogati Hanes, sa obilno natopljene slamarice pomalo kiselkastog mirisa, da ga spusti u selo planinskom stazom dugom tri kilometra i zatrpanom debelim slojem snega.

Potražio je Rogatog Hanesa u njegovoj kolibi zbog nekog čudnog predosećanja, i našao ga zgrčenog ispod brda starog kozjeg krzna iza već davno ugašene peći. Sama kost i koža i avetinjski bled, zurio je u njega iz mraka, i Eger je znao da mu je smrt već za vratom. Uzeo ga je u naručje poput deteta i pažljivo ga smestio u drvenu nosiljku obloženu mahovinom, u kojoj je Rogati Hanes čitavog života na leđima teglio drva za potpalu i povređene koze preko padina. Obmotao mu je karnap za vezivanje stoke oko tela, vezao ga za ram

nosiljke i zategao čvor tako jako da je drvo krcnulo. Kada ga je upitao da li je u bolovima, Rogati Hanes je odmahnuo glavom i razvukao usne u kez, ali Eger je znao da laže.

Prve sedmice u godini bile su neuobičajeno tople. U dolinama se sneg otopio, a u selu se čulo postojano kapanje i prskanje odmrznute vode. Ali od pre nekoliko dana opet je bilo ledeno, a sneg je s neba padao tako neprestano i gusto da je izgledalo kao da je svojom mekom sveprisutnošću progutao pejzaž i prigušio sve živo i svaki šum. Prvih nekoliko stotina metara Eger nije razgovarao s drhtavim muškarcem na svojim leđima. Bio je dovoljno zaokupljen time da pazi na stazu koja je vijugala pred njim niz planinu sa strmim serpentinama i koju je u mećavi mogao tek da nasluti. Tu i tamo bi osetio kako se Rogati Hanes meškolji. „Nemoj samo sad da mi umreš“, rekao je glasno više za sebe, ne očekujući odgovor. Ali nakon skoro pola sata uz samo sopstveno stenjanje u ušima, otpozadi mu je stigao odgovor: „Umreti ne bi bilo najgore“.

„Ali ne na mojoj grbači!“, rekao je Eger i zastao da namesti kožne kaiševe na ramenima. Na trenutak je osluškivao kroz sneg koji je bezglasno padao. Tišina je bila savršena. Bilo je to ćutanje planina, koje je tako dobro poznao i koje je još bilo u stanju da mu srce ispuni strahom. „Ne na

mojoj grbači“, ponovio je i nastavio dalje. Posle svake okuke činilo se da sneg još gušće pada, nepopustljivo, meko i bez ikakvog zvuka. Pozadi se Rogati Hanes micao sve ređe, da bi na kraju sasvim prestao, i Eger je već računao na najgore.

„Jesi li sad mrtav?“, upitao je.

„Ne, ti ćopavi đavole!“, stigao je odaziv iznenađujuće jasno.

„Pa eto, pomislih. Do sela još moraš izdržati. A onda možeš da radiš šta hoćeš.“

„A šta ako neću da izdržim do sela?“

„Moraš!“, reče Eger. Zaključio je da su zasad dovoljno razgovarali i sledećih pola sata napredovali su ćutke. Skoro tri stotine metara vazdušne linije od sela, u visini litice s lešinarima, gde su se prvi planinski borovi povili pod snegom poput grbavih patuljaka, Eger skrenu s puta, spotače se, sede na tur i suljnu se dvadesetak metara niz padinu pre nego što ga je zaustavila kamenita stena visine čoveka. U senci stene bila je zavetrina i činilo se da sneg ovde tone još sporije, još tiše. Eger je sedeo na zadnjici, leđima lako oslonjen na nosiljku. U levom kolenu osetio je oštar bol, ali dalo se izdržati i noga je ostala cela. Rogati Hanes se neko vreme nije pomerao, onda se iznenada zakašljao i na kraju progovorio, glasom promuklim i tako tiho da je bilo jedva razumljivo: „Gde želiš da počivaš, Andrease Egeru?“

„Šta?“

„U kojoj zemlji želiš da budeš sahranjen?“

„Ne znam“, rekao je Eger. O tom pitanju još nikad nije razmišljao i na takve stvari se, po njegovom mišljenju, i ne isplati trošiti vreme i misli.

„Zemlja je zemlja, i dođe mu na isto gde god da si pokopan.“

„Može biti da dođe na isto, baš kao što i na zemlji sve dođe na isto“, čuo je Rogatog Hanesa kako šapuće. „Ali biće hladnoća. Hladnoća koja izjeda kosti. I dušu.“

„I dušu?“, upitao je Eger, kome je odjednom prošla jeza niz kičmu.

„Pre svega dušu!“, odgovorio je Rogati Hanes. Sad je podigao glavu koliko god je mogao preko ivice nosiljke i zurio u zid od magle i vejavice. „Duša i kosti i duh, i sve ono za šta si za života bio vezan i u šta si verovao. Sve ti to razjede večna hladnoća. Tako stoji zapisano, jer tako sam čuo. Smrt rađa novi život, kažu ljudi. Ali ljudi su gluplji od najgluplje koze. Kažem: smrt ne rađa ništa! Smrt je hladna žena.“

„Hladna... šta?“

„Hladna žena“, ponovio je Rogati Hanes. „Ide preko planine i šunja se dolinom. Dolazi kad hoće i uzima ono što joj treba. Nema lice i nema glas. Hladna žena dođe i uzme i ode. To je sve. U prolazu te sčepa i ponese i ubaci u bilo koju rupu. I u

poslednjem komadu neba koji vidiš pre nego što te konačno pokopaju pojavi se još jednom i okrzne te dahom. I sve što ti tada još preostane jeste mrak. I hladnoća.“

Eger je podigao pogled u snežno nebo, i na trenutak se uplašio da bi odande moglo nešto da se pojavi i dahom mu okrzne lice. „Isuse“, procedio je kroz zube. „To je strašno.“

„Da, to je strašno“, rekao je Rogati Hanes, i glas mu je zazvučao hrapavo od straha. Nijedan od dvojice muškaraca nije se više pomerao. Preko tišine se sad prostiralo tiho pevanje vetra, koji je brisao iznad gornje ivice stene i ispred sebe posipao tanke snežne zavese. Odjednom, Eger oseti neki pokret, da bi se već naredne sekunde izvrnuo unazad i poleđuške ležao na snegu. Rogatom Hanesu je nekako uspelo da odreši čvor i munjevito se ispenetra iz nosiljke. I tako je stajao tu, suvonjav ispod svojih dronjaka i lako se klateći na vetru. Egera je ponovo podišla jeza. „Da si se odmah ponovo popeo!“, rekao je. „Još ćeš i neku bolest da navučеш.“

Rogati Hanes je stajao ukopan, napred isturene glave. Na trenutak, Egeru se učinilo da osluškuje snegom progutane reči. Zatim se okrenuo i krupnim koracima potrčao uzbrdo. Eger se uspravio, proklizao, psujući ponovo pao na leđa, pridigao se oslonivši se na obe ruke, i ponovo stao na noge.

„Vraćaj se!“, vikao je za čuvarom koza, koji se u skokovima začuđujuće brzo udaljavao. Ali Rogati Hanes ga više nije čuo. Eger je skinuo kaiševe s ramena, pustio nosiljku da padne i potrčao za njim. Ali već posle nekoliko metara morao je stejnjući da stane, padina je na tom mestu bila isuviše strma i sa svakim korakom je do kukova upadao u sneg. Suvonjava prilika ispred njega brzo se smanjivala, dok se na kraju nije sasvim rastvorila u neprobojnoj belini snežnog naleta. Eger je svio šake u levak oko usta i zaurao iz sveg glasa: „Stani, glupane! Smrti još niko nije utekao!“ Ali uzalud, Rogati Hanes je već bio nestao.

Andreas Eger se spuštao poslednjih stotinak metara ka selu, da ugreje svoju duboko uplašenu dušu u gostionici *Kod zlatnog divovarca* činijom uštipaka i domaćom travaricom. Potražio je mesto tik do stare kaljeve peći, položio šake na sto i osetio kako mu se toplina krvi polako vraća u prste. Vratanca peći bila su otvorena, unutra je pucketala vatra. Na trenutak mu se učinilo da u plamenovima prepoznaje lice čuvara koza kako nepomično zuri u njega. Brzo je zatvorio otvor peći i žmureći sasuo svoju rakiju. Kada je opet otvorio oči, ispred njega je stajala mlada žena. Prosto je stajala tu, ruku podbočenih na kukove, i gledala ga. Kosa joj je bila kratka i lanenoplava, koža joj se rumeno sjajila od toplote peći. Egeru

se vraćala misao na novorođenu prasid koju je kao dečaćić ponekad dizao iz sena i čije je meke trbuhe, s mirisom zemlje, mleka i svinjskog gnojiva, pritiskao uz svoje lice. Spustio je pogled na šake. Odjednom mu se učiniše čudnim, to kako tu leže: teške, nekorisne i glupe.

„Još jednu?“, upitala je mlada žena, i Eger klimnu glavom. Donela je novu čašu, a kada se nagnula da je stavi na sto, naborom bluze dodirnu njegovu nadlakticu. Dodir je bio jedva osetan, ali za sobom je ostavio fini bol, koji kao da mu se sa svakom sekundom dublje urezivao u meso. Pogledao ju je, a ona se nasmešila.

Čitavog svog života Andreas Eger se iznova prisećao tog trenutka, tog kratkog osmejka, onog popodneva ispred gostioničarske peći koja je tiho pucketala.

Kada je kasnije ponovo kročio napolje, sneg je već bio prestao da pada. Bilo je hladno i vazduh je bio svež. Tragovi magle puzali su uz planine čiji su vrhovi već svetleli u sunčevoj svetlosti. Ostavivši selo za sobom, Eger je krenuo kući gazeći kroz dubok sneg. Kod planinskog potoka, na nekoliko metara ispod starog drvenog mosta, vrzmalo se nekoliko dece. Bacili su svoje školske torbe u sneg i peli se po koritu potoka. Neki od njih su se na zadnjicama spuštali niz zamrznuti vodeni tok, dok su drugi na sve četiri puzali po ledu

i osluškivali tihi žubor pod njim. Kad su ugledali Egera, skupili su se u gomilu i počeli da viču. „Ćopavi! Ćopavi!“ Glasovi su im zvučali zvonko i jasno kroz staklast vazduh, kao pozivi mladih surih orlova koji na velikim visinama kruže nad dolinom i grabe posrnule divokoze iz klisura i ovce sa livade. „Ćopavi! Ćopo!“ Eger je odložio nosiljku, odlomio komad leda veličine pesnice sa smeta na obali potoka, uzeo veliki zalet i bacio ga u njihovom pravcu. Nišanio je previsoko i led je preleteo daleko iznad dečjih glava. Na najvišoj tački svoje putanje za trenutak je izgledalo kao da će na prosto da ostane da visi tamo gore, malo nebesko telo koje povremeno blesne u sunčevoj svetlosti. Zatim se srušio bez zvuka i nestao u senci jelke utonule u sneg.

* * *

Tri meseca kasnije Eger je sedeo baš na tom mestu na jednom panju i posmatrao kako žućkasti oblak prašine zatamnjuje ulaz u dolinu, a iz njega se odmah potom izdvojio građevinski tim firme *Biterman* i sinovi, od dve stotine i šezdeset radnika, dvanaest mašinista, četiri inženjera, sedam italijanskih kuvarica i manjeg broja pomoćnih radnika bez preciznijeg opisa posla, približavajući se selu. Izdaleka, gomila je ličila na ogromno stado, i

tek kad se zaškilji razaznala bi se tu i tamo ispružena ruka ili pijuk prebačen preko ramena. Ovaj tim činio je samo prethodnicu kolone teških zaprežnih kola i kamiona natovarenih mašinama, alatom, čeličnim nosećim gredama, cementom i drugim građevinskim materijalom, koja se kretala preko neasfaltiranog puta pešačkim tempom. Bilo je to prvi put da je dolinom odjekivalo muklo štekatanje dizel-motora. Meštani su ćutke stajali pored druma, sve dok stari konjušar Jozef Malicer nije odjednom zgrabio svoj čojani šešir i bacio ga, uz glasno klicanje, visoko u vazduh. Sad su i ostali počeli ushićeno da kliču, da galame i viču. Već se nedeljama iščekivao početak proleća i sa njim dolazak građevinske ekipe. Gradiće se žičara. Žičara s pogonom na jednosmernu struju, u čijim bi se svetloplavim drvenim vagonima ljudi lebdeći peli uz planinu i uživali u panoramskom pogledu na celu dolinu. Bio je to ogroman poduhvat. Žičarna užad razrezala bi nebo dužinom od skoro dve stotine metara, debljine dvadeset pet milimetara i isprepletana kao poskoci u parenju. Razliku u visini od hiljadu tri stotine metara trebalo je prevladati, klisure premostiti, a prelaze preko stena dići u vazduh. Sa žičarom bi u dolinu stigla i struja. Preko kablova koji zuje, električna struja bi potekla u ulice i sobe, a štale bi i noću zasjale toplim svetlom. Na sve to su mislili ljudi, i na još mnogo

toga, bacajući šešire i rasipajući ushićenje kroz svež vazduh. Eger bi rado klicao s njima, ali je iz nekog razloga ostao da sedi na svom panju. Bio je potišten a nije znao zašto. Možda je to imalo veze sa štektnjem motora, s galamom koja je odjednom ispunjavala dolinu, i za koju se nije znalo kada će ponovo nestati. Ni da li će ikada nestati. Jedno vreme Eger je ostao tako da sedi, ali onda više nije mogao da izdrži. Poskočio je, otrčao dole, primakao se ostalima pored druma, i urlao i klicao iz sveg glasa.

Kao dete, Andreas Eger nikada nije urlao niti klicao. Do polaska u školu nije čak sasvim ni progovorio. S mukom je skupio šaku reči koje je u retkim trenucima nasumice deklamovao. Govoriti je značilo zadobiti pažnju, a to, opet, nije obećavalo ništa dobro. Nakon što je leta hiljadu devetsto druge kao dečaćić skinut s konjske zaprege, koja ga je dovezla iz dalekog grada s one strane planina, samo je nêmo stajao, i u čudu, razrogačenih očiju, gledao gore u bele bleštave planinske vrhove. Imao je tada oko četiri godine, možda je bio malo mlađi ili stariji. Niko to nije tačno znao, i nikoga to nije zanimalo. A najmanje je to interesovalo veleposednika Huberta Krancštokera, koji je malog Egera bezvoljno preuzeo, a kočijašu tutnuo bedan bakšiš od dva groša i tvrd okrajak hleba. Dečaćić je bio jedino dete jedne od njegovih

snaha, koja je vodila raskalašan život i koju je zbog toga nedavno dragi Bog kaznio sušicom i uzeo sebi. Ali barem mu je oko vrata visila kožna vrećica s nekoliko novčanica. To je za Krancštokeru bio dovoljan argument da ga ne pošalje odmah dođavola ili ga ostavi svešteniku ispred ulaza u crkvu, što bi, po njegovom mišljenju, skoro izašlo na isto. Bilo kako bilo, Eger je sad stajao tu i čudio se planinama. Ta slika je bila jedino što mu je ostalo iz njegovog ranog detinjstva, čitavog života ju je nosio sa sobom. Sećanja na vreme pre toga nisu postojala, a i potonje godine, njegove prve godine na imanju Krancštokera, u nekom trenutku su se rastočile u magli prošlosti.

U svom narednom sećanju video je sebe sa otprilike osam godina, golog i mršavog, kako visi preko motke za koju su vezivani volovi. Noge i glava klatili su mu se tik iznad poda, s koga se širio miris konjskog izmeta, dok je njegova mala, bela zadnjica štrčala uvis na zimskom vazduhu i primala Krancštokerove udarce lešnikovim prutom. Kao i uvek, seljak je ovlažio prut da ga učini gipkim. Sad je šištao kratko i zvonko kroz vazduh, pre no što bi uz zvuk sličan uzdahu sleteo na Egerovu zadnjicu. Eger nikada nije vrištao, što je seljaka samo podsticalo da ga još više bije. Čoveka je stvorila i očvrsnula Božja ruka da bi Zemlju i sve što se po njoj kreće potčinio sebi. Čovek

izvršava Božju volju i govori Božju reč. Čovek stvara život snagom svojih slabina i uzima život snagom svojih ruku. Čovek je meso i zemlja je, i seljak je i zove se Hubert Krancštoker. Ako mu se tako sviđa, preorava svoju zemlju, nosi utovljenu krmaču na svojim ramenima, donosi dete na svet ili neko drugo dete presavija preko motke za volove, jer on je čovek, reč i delo. „Gospodebožeoprosti“, govorio je Krancštoker i zamahivao prutom. „Gospodebožeoprosti.“

Razloga za takvo kroćenje bilo je dovoljno: pro-suto mleko, ubuđali hleb, izgubljeno govedo ili zamuckivanje pri večernjoj molitvi. Jednom prilikom seljaku je prut ispao predebeo još dok ga je deljao, ili je bio zaboravio da ga omekša, ili je udarao još ljuće nego inače, nije se tačno moglo reći, u svakom slučaju udarao je, i negde u malom telu nešto je glasno krcnulo, i dečaćić se više nije pomerao. „Gospodebožeoprostimi“, rekao je Krancštoker i začuđeno spustio ruku. Odneli su malog Egera u kuću, plegli na seno i seljanka ga je vratila u život kantom vode i šoljom toplog mleka. U desnoj nozi se nešto poremetilo, ali pošto bi pregled u bolnici bio previše skup, iz susednog sela su doveli kostolomca Alojza Klamerera. Alojz Klamerer je bio prijatan čovek neobično malih, svetloružičastih šaka, čija su snaga i spretnost čak i među drvosečama i kovačima bili

legendarni. Nekoliko godina ranije, doveli su ga jednom prilikom na imanje veleposednika Hirca, gde je seljakov sin, izrastao u čudovište medveđe snage, mrtav pijan propao kroz krov štale i satima se prevrtao od bolova po kokošnjem izmetu, izbacujući neartikulisane zvuke dok se vilama uspešno branio da mu neko ne priđe. Alojz Klamerer mu se približio uz bezbrižan osmeh, spretno izbegavši ubode vila, i momku precizno gurnuo dva prsta u nozdrve, nateravši ga jednim jednostavnim pokretom da padne na kolena, pa mu namestio najpre njegovu tvrdu glavu, a zatim i njegove ispale kosti.

Kostolomac Alojz Klamerer ponovo je sastavio i slomljenu butnu kost malog Egera. Zatim je nogu fiksirao tankim daščicama, namazao je nekom biljnom mašću i povio debelim zavojem. Sledećih šest nedelja Eger je morao da provede na slamarici na tavanu i ležeći obavlja nuždu u staroj posudi za sirenje. Mnogo godina kasnije, kada je već odavno odrastao i bio dovoljno snažan da na svojim leđima niz planinu nosi umirućeg čuvara koza, Andreas Eger se sećao tih noći na tavanu sa zadahom bilja, pacovskog izmeta i sopstvene nečisti. Osećao je kako se od podnih dasaka širi toplota prostorije ispod njih. Čuo je decu seljaka, koja su u snu tiho stenjala, Krancštokerovo gromoglasno hrkanje i nerazumljive zvuke seljanke.

Iz štale su dopirali zvuci životinja, njihovo šištanje, disanje, mljackanje i dahtanje. Ponekad, kad u svetlim noćima nije mogao da zaspi, a mesec se pojavi u malom krovnom prozoru, pokušavao je da se što je više mogao uspravi da bi mu bio bliže. Mesečina je bila prijateljska i meka, i kada je u njoj posmatrao svoje prste na nogama, izgledali su kao mali okrugli komadi sira.

Kada je nakon šest sedmica kostolomac najzad ponovo pozvan da skine zavoj, noga je bila tanka kao kokošja kost. Osim toga, štrčala je nakrivo iz kuka i, uopšte, delovala je malo iskrivljeno i izvrnuto. „Zarašće, kao i sve u životu“, rekao je Klamerer dok je u laboru prao ruke sveže izmuženim mlekom. Savlađujući bol stiskanjem zuba, mali Eger je izašao iz kreveta i odvukao se iz kuće malo dalje, do velike livade na kojoj su inače ključale kokoške, gde su već cvetale jagorčevina i arnika. Izvukao se iz košulje za spavanje i ispruženih ruku poleđuške pao na travu. Sunce mu je sijalo u lice, i prvi put otkad se sećao mislio je na svoju majku, čiju sliku već dugo nije nosio u sebi. Kakva li je bila? Kako li je tu ležala dok joj se bližio kraj? Sasvim mala i mršava i bela? S jednom jedinom, drhturavom flekom od sunca na čelu?

Eger je iznova povratio snagu. Ali noga mu je ostala kriva, i od tada je morao hramljući da se

kreće kroz život. Delovalo je kao da njegovoj desnoj nozi uvek treba trenutak više nego ostatku tela, kao da pre svakog pojedinačnog koraka najpre mora da razmisli da li je on uopšte vredan takvog napora.

Sećanja Andreasa Egera na potonje godine detinjstva bila su iskidana i sporadična. Jednom je posmatrao kako planina počinje da se pomera. Delovalo je kao da trzaj prolazi kroz osenčenu stranu padine i čitav nagib počeo da klizi uz mračni jauk. Zemljane mase povukle su sa sobom šumsku kapelu i nekoliko ambara za seno i pokopale klimave zidine već godinama napuštenog Kernštajerovog imanja. Jedno june, koje je zbog otvorene rane na zadnjoj nozi odvojeno od stada, podignuto je visoko u vazduh zajedno s trešnjom za koju je bilo vezano, gde je na trenutak zuri- lo preko doline pre nego što su ga stene zasule i progutale. Eger se sećao da su ljudi stajali ispred svojih kuća otvorenih usta i posmatrali nesreću s druge strane doline. Deca su se držala za ruke, muškarci ćutali, žene plakale, a povrh svega je plutalo mrmljanje starih koji su čitali svoj *Očenaš*. Nekoliko dana kasnije, june je pronađeno nekoliko stotina metara dalje nizbrdo kako leži i dalje vezano za trešnju na mestu gde je potok krio- vudao, nadutog stomaka i uvis ispruženih nogu, dok je preko njega tekla voda.

Eger je sa decom seljaka delio veliki krevet u spavaćoj sobi, što ipak nije značilo da je bio i jedan od njih. Sve vreme provedeno na imanju ostao je stranac koga su na jedvite jade trpeli, kobile snahe koju je kaznio Bog i koje je moglo da zahvali za milost seljaka jedino i isključivo sadržaju kožne torbice oko vrata. U suštini, nisu ga posmatrali kao dete. On je bio stvorenje koje je trebalo da radi, da se moli i pruža svoju zadnjicu prutu od lešnika. Jedino je seljankina stara majka, nana, ponekad za njega imala topao pogled ili prijateljsku reč. Ponekad mu je stavljala ruku na glavu i mrmljala kratku molitvu *Nektebogčuva*. Kada je Eger za vreme kosidbe saznao za njenu iznenadnu smrt – dok je mesila hleb, onesvestila se, prevalila napred i ugušila s licem u testu – ispustio je svoju kosu, popeo se ćutke do iznad litice s orlovima i potražio senovito mesto za plakanje.

Tri dana je nana počivala u maloj prostoriji između kuće i štala. U prostoriji se nije video ni prst pred okom, prozori su bili zatamnjeni a zidovi prekriveni crnim zastorima. Nanine šake bile su sklopljene preko drvene brojanice, lice su joj osvetljavale dve treperave sveće. Ubrzo se po čitavoj kući proširio miris truljenja, napolju je buktalo leto i vrućina je iz svih pukotina nadirala u samrtnu odaju. Kad su napokon stigla pogrebna

kola, koja su vukla dva džinovska konja, seljani su se poslednji put okupili oko pokojnice da se oproste. Krancštoker ju je poškropio svetom vodicom i iskašljao nekoliko reči: „Nana je sad otišla“, rekao je. „Kuda, ne može se znati, ali doći će to već na svoje. Tamo gde nešto staro umre, otvori se mesto za nešto novo. Tako je uvek bilo i uvek će biti, amin!“ Podigli su je na kola, i posmrtna povorka, u kojoj je, po običaju, učestvovala cela seoska zajednica, polako je krenula. Dok su prolazili pored kovačnice, odjednom su se otvorila čađava vrata, a kovačev pas je izleteo napolje. Krzno mu je bilo crno kao noć, a između njegovih nogu bleskalo se njegovo nabreklo, žarkocrveno spolovilo. Promuklo lajući, ustremio se na zapregu. Kočijaš mu je prevukao bič preko leđa, ali delovalo je kao da pas ne oseća nikakav bol. Naskočio je na jednog konja i zabio mu zube u zadnju nogu. Konj se uspravi i počeo da se rita. Njegovo džinovsko kopito pogodilo je glavu psa, začuo se zvuk lomljave, pas je urliknuo i prosuo se na zemlju kao džak. Napred, povređeni konj zanosio se u stranu uz opasnost da povuče zapregu u jarak. Kočijaš, koji je poskočio i zapleo se u uzde svojih životinja, uspeo je da zadrži zapregu na putu, ali je pozadi mrtvački sanduk počeo da klizi i okrenuo se popreko. Poklopac, tek ovlaš zatvoren zbog prevoza, koji je trebalo da bude skroz

zakucan tek na grobu, odskočio je i u otvoru se pojavila podlaktica pokojnice. U tami pogrebne sobe njena ruka bila je snežnobela, ali ovde, na jakom popodnevnom svetlu delovala je žuto poput latica malih planinskih ljubičica koje su cvetale na senovitoj obali potoka i koje bi na suncu odmah svenule. Konj se poslednji put uspravio pre nego što se zaustavio drhtavih sapi. Eger je video kako se iz sanduka klata ruka mrtve nane i na trenutak se učinilo kao da želi da mu mahne za oproštaj, poslednje *Nektebogčuva*, namenjeno samo njemu. Poklopac je zatvoren, sanduk vraćen na svoje mesto, i posmrtna povorka mogla je da nastavi svojim putem. Pas je ostao na putu, ležeći na boku dok su ga potresali grčevi, vrteći se oko sopstvene ose i slepo grizući oko sebe. Još neko vreme čulo se zveckanje njegove vilice da bi ga potom kovač dokrajčio dugačkim gvozdenim oštračem.

Hiljadu devetsto desete selo je dobilo sopstvenu školu i mali Eger je sad svakog jutra, posle obavljenog posla u štali, sedeo sa ostalom decom u učionici koja je smrdela na svežu smolu, da bi učio da čita, piše i računa. Učio je sporo, kao da se borio s nekim skrivenim unutrašnjim otporom, ali je s vremenom počinjao da se nazire izvestan smisao iz haosa tačaka i crta na tabli, dok napokon nije stigao dotle da čita i knjige bez slika, što

mu je budilo izvesnu čežnju, ali i strahove u pogledu svetova sa one strane doline.

Posle smrti dva najmlađa Krancštokerova deteta, pokošena difterijom jedne duge zimske noći, posao na imanju postao je još tegobniji, jer ga je delilo manje ruku. S druge strane, Eger je sad imao više mesta u krevetu i nije više morao da se bori za svaku koranicu hleba s preostalim polusestrama i polubračom. Ionako između njega i ostale dece skoro da više i nije bilo fizičkih obračuna, naprosto zato što je Eger previše ojačao. Činilo se kao da je priroda pokušavala nekako da mu nadoknadi to što mu je noga smrskana. S trinaest godina imao je mišiće kao mladić, a sa četrnaest je prvi put kroz otvor ambara s naporom podigao džak od šezdeset kilograma. Bio je snažan, ali spor. Razmišljao je sporo, govorio je sporo i hodao je sporo, ali svaka misao, svaka reč i svaki korak ostavljali su svoje tragove, i to tačno tamo gde je, po njegovom mišljenju, takvim tragovima i bilo mesto.

Dan nakon Egerovog osamnaestog rođendana (pošto nije moglo da se dođe do tačnih informacija o njegovom rođenju, gradonačelnik je slučajno izabran letnji datum, petnaesti avgust hiljadu osamsto devedeset osme, jednostavno proglasio njegovim rođendanom, i naložio da se izda odgovarajuća potvrda) dogodilo se da mu

je za večerom iz ruku iskliznula glinena činija s mlečnom kašom i slomila se uz tup prasak. Kaša s tek udrobljenim hlebom prosu se po drvenim podnim daskama, i Krancštoker, sa šakama već sklopljenim u večernjoj molitvi, lagano ustade. „Donesi lešnikov prut i potopi ga u vodu!“, reče. „Naći ćemo se za pola sata.“

Eger je skinuo prut sa zakačaljke, potopio ga napolju u pojilima za stoku, seo na motku za vezivanje volova i mlatarao nogama. Nakon pola sata pojavio se seljak: „Daj prut!“, reče.

Eger je skočio s motke i izvadio prut iz valova. Krancštoker zašišta njime kroz vazduh. Gipko mu se savijao u ruci ostavljajući za sobom veo nežnih svetlucavih vodenih kapljica.

„Skidaj pantalone!“, naredi seljak. Eger prekrsti ruke ispred grudi i odmahnu glavom.

„Vidi, vidi, kopile bi da protivreči seljaku“, reče Krancštoker.

„Hoću svoj mir, ništa drugo“, reče Eger. Seljak zinu od iznenađenja. Po njegovoj neobrijanoj brađi lepili su se osušeni ostaci mleka. Na vratu mu je pulsirala duga, krivudava vena. Koraknuo je i podigao ruku.

„Ako me udariš, ubiću te!“, reče Eger i seljak zastade usred pokreta.

Kada bi se Eger u svom kasnijem životu prisećao tog trenutka, delovalo mu je kao da su tad

čitavo veče stajali jedan naspram drugog: on ruku prekrštenih na grudima, seljak s lešnikovim prutom i podignutom pesnicom, obojica ćutke i s hladnom mržnjom u pogledima. U stvarnosti, radilo se o najviše nekoliko sekundi. S pruta je lagano klizila kapljica vode, odvojila se uz drhtaj i pala na zemlju. Iz štale je dopiralo prigušeno mljackanje krava. U kući se zasmejala neko od dece, a zatim se na imanju opet sve utišalo.

Krancštoker spusti ruku. „Gubi se sad“, reče bezbojnim glasom, i Eger ode.

* * *

Andreas Eger je važio za bogalja, ali je bio snažan. Umeo je da potegne, tražio je malo, jedva da je govorio i podjednako je dobro podnosio vrućinu na poljima i oštru hladnoću u šumi. Prihvatao je svaki posao i obavljao ga savesno i bez gundanja. Služio se kosom jednako dobro kao i vilama. Okretao je sveže pokošenu travu, tovario kolica s đubrivom i teglio kamenje i naramke slame s polja. Puzao je kao neka buba preko njiva i peo se među stene po izgubljenju stoku. Znao je koje drvo u kom pravcu treba seći, kako da se postavi klin, izglača testera i naoštri sekira. U gostionicu je išao retko i sebi nikad nije priuštio više od jednog obroka i jedne čaše piva ili travarice.

Retko koju noć je provodio u krevetu, uglavnom je spavao u slami, na tavanima, u ostavama i štalamama pored stoke. Ponekad bi, u blagim letnjim noćima, prostro ćebe negde na sveže pokošenoj livadi, legao na leđa i posmatrao zvezdano nebo. Tada bi razmišljao o svojoj budućnosti, koja se pred njim tako beskonačno daleko i prostirala baš zato što od nje ništa nije očekivao. Ponekad, kada bi dovoljno dugo tako ležao, imao je osećaj da se zemlja pod njegovim leđima sasvim nežno podiže i spušta, i u tim trenucima je znao da planine dišu.

Sa dvadeset devet godina Eger je sakupio dovoljno novca da zakupi malo zemljište uz ambar za seno. Ova mrvica prostirala se tik ispod granice šume, oko pet stotina metara vazdušne linije iznad sela, i do nje se moglo stići jedino uskom stazom ka vrhu planinskog pašnjaka. U suštini je bila bezvredna, strma i jalova, posuta bezbrojnim kamenitim stenama i tek nešto veća od livade za kokoške iza Krancštokerovog imanja. Ali u neposrednoj blizini, iz stene je izvirao mali izvor bistre, ledene vode, a ujutru je sunce izlazilo pola sata ranije nego u selu na padini i grejalo zemlju pod Egerovim stopalima vlažnim od noći. Posekao je nekoliko drva iz okolne šume, obradio ih na licu mesta i odvukao balvane do svog ambara za seno, da njima podboči zidove nakrivljene od

vetra. Za temelj je iskopao rov i napunio ga kamenjem sa svog imanja, činilo se kao da im se broj ne smanjuje i kao da svake noći nanovo niču iz zemlje, suvi kao prašina. Sakupljao je kamenje i pošto mu je pritom bilo dosadno, davao im je imena. A kada su mu ponestala imena, davao im je reči. A kada mu je u nekom trenutku postalo jasno da je na njegovoj zemlji bilo više kamenja nego reči koje je znao, opet bi počinjao sve iz početka. Nisu mu bili potrebni ni plug ni stoka. Njegovo zemljište bilo je premalo za sopstvenu proizvodnju, ali dovoljno veliko za majušnu baštu s povrćem. I na kraju, podigao je nisku ogradu oko svog novog doma i napravio baštenska vratanca, i to s jednim jedinim ciljem, da ih jednom otvori nekom slučajnom prolazniku.

Sve u svemu, bilo je to lepo doba, Eger je bio zadovoljan i, što se njega tiče, moglo je ovako zauvek da se nastavi. Ali onda se dogodilo to s Rogatim Hanesom. Iako se ništa nije moglo učiniti u pogledu nestanka čuvara koza, prema njegovom shvatanju krivice i pravde, Eger nikome nije ispričao o događajima u gustoj vejavici. Rogati Hanes smatran je mrtvim i, iako njegov leš nikada nije pronađen, ni sam Eger nijednog trena u to nije sumnjao. Ali sliku suvonjave prilike koja se pred njegovim očima lagano rastapa u magli više nije mogao da zaboravi.

Ali još nešto je Eger od tog dana neizbrisivo nosio u sebi: bol koji se nakon kratkog dodira s naborom tkanine uronio u meso njegove nadlaktice, njegovog ramena, njegovih grudi, i konačno se nastanio negde u visini srca. Bio je to sasvim istančan bol, pa ipak dublji od svih ostalih bolova koje je Eger upoznao u svom dosadašnjem životu, računajući i Krancštokerove udarce lešnikovim prutom.

Zvala se Mari, i Eger je mislio da je to najlepše ime na svetu. Pojavila se pre nekoliko meseci u dolini, u potrazi za poslom, razgaženih cipela i prašnjave kose. Taman se dobro namestilo to što je gostioničar samo nekoliko dana pre toga oterao dođavola svoju služavku zbog nepredviđene trudnoće. „Pokaži mi šake!“, rekao je Mari. Posmatrao je, zadovoljno klimajući glavom, otoke na njenim prstima i ponudio joj upražnjeno mesto. Od tog trenutka služila je goste i nameštala krevete u malobrojnim sobama, spremljenim za sezonske radnike. Preuzela je odgovornost za kokoške, pomagala u bašti, u kuhinji, kod klanja i pražnjenja gostinskih klozeta. Nikada se nije žalila i nije bila ni sujetna ni osetljiva. „Prste sebi!“, reče gostioničar Egeru i bocnu ga u grudi svojim kažiprstom sjajnim od sveže otopljene svinjske masti: „Mari je stvorena za posao, a ne za ljubav, jasno?“

„Jasno“, reče Eger i oseti ponovo onaj fini bol u predelu srca. Pred Bogom nema laži, razmišljao je, pred gostioničarem ih ima.

Prišao joj je u nedelju posle crkve. Nosila je belu haljinu i beli šeširić na glavi. Iako je šeširić bio stvarno lep, Egeru je delovao možda za nijansu premali. Pomišljao je na panjeve koji su mestimično štrčali iz šumske zemlje i na kojima bi tu i tamo, kao nekim čudom, cvetao jedan jedini, beli ljiljan. A možda je šeširić bio baš i potaman, Eger to nije znao. Nije imao pojma o tim stvarima. Njegova iskustva sa ženama svodila su se na crkvene službe u kojima je sedeo u poslednjem redu u kapeli, osluškivao njihovo zvonko pevanje i bio skoro omamljen od nedeljnog mirisa njihove kose oprane sapunom i natrljane lavandom.

„Hteo bih...“, reče promuklim glasom i stade usred rečenice, pošto mu odjednom pobeže ono što je u stvari želeo da kaže. Neko vreme su stajali u senci kapele i ćutali. Izgledala je umorno. Lice joj je delovalo kao da na njemu još uvek počiva prigušeno svetlo unutrašnjosti crkve. Na njenoj levoj obrvi visio je malecki, žuti cvetni polen i drhtao na povetarcu. Iznenada mu se osmehnu-la. „Odjednom je zahladnelo“, reče. „Mogli bismo možda još malčice da izađemo na sunce.“

Išli su jedno pored drugog šumskom stazom, koja se iza kapele krivudavo pela do šumovite

zaravni Harca. U travi je žuborio potočić, a nad njima su šuštale krošnje. Svuda se iz žbunja čulo cvrkutanje crvendaća, ali čim bi im prišli previše blizu, sve bi utihnulo. Na jednom proplanku su zastali. Visoko iznad njihovih glava nepomično je stajao soko. On odjednom zamahnu krilima i prevrnu se postrance. Delovalo je kao da naprosto pada s neba, da bi zatim nestao iz njihovog vidokruga. Mari je ubrala nekoliko cvetova, a Eger je bacio kamen veličine glave u žbunje, tek onako, jer je imao volje i snage za to. U povratku, dok su prelazili preko natrulog balvana, uhvatila ga je za podlakticu. Ruka joj je bila gruba i topla kao komad drveta obasjanog suncem. Eger bi je rado stavio na svoj obraz i samo ostao tako. Umesto toga, koraknuo je krupnim korakom i brzo krenuo dalje. „Dobro pazi“, rekao je, ne okrećući se ka njoj. „Na zemlji se lako izvrnu gležnjevi!“

Sastajali su se svake nedelje, kasnije ponekad i tokom sedmice. Otkad je kao mala pala u svinjac penjući se klimavim merdevinama i ujela je uplašena krmača, nosila je uzduž na vratu svetao crven ožiljak u obliku polumeseca, dug dvadesetak centimetara. Egeru to nije smetalo. Ožiljci su kao godine, smatrao je, iz jednog proizlazi drugo i tek sve to zajedno čini čoveka. Mari pak nije smetala njegova kriva noga. Barem ništa nije govorila. Nijednom nije pomenula njegovo hramanje,

nijednom rečju. I inače su njih dvoje malo govorili. Hodali su jedno pored drugog i posmatrali sopstvene senke na zemlji ili su negde sedeli na kamenu i gledali preko doline.

Jednog popodneva krajem avgusta odveo ju je do svog imanja. Sagnuo se, otvorio baštenska vratanca i pustio je da prva uđe. Kolibu treba još okrečiti, rekao je, naime, vetar i vlažnost nagriza-ju drvo, dok trepneš, i tu je onda prijatnosti kraj. Tamo preko zasadio je malo povrća, celer, na primer, raste praktično već preko glave. Sunce ovde gore, naime, sija jače nego tamo u dolini. To ne prija samo biljkama nego i čoveku greje kosti i utiče na raspoloženje. I naravno, ne treba zaboraviti pogled, rekao je Eger opisujući rukom dugi luk, preko celog kraja, a kad je lepo vreme, čak i dalje od toga. I unutra će da okreči, objasnio joj je, i to bojom koju koriste zidari. Naravno, boju treba pomešati sa svežim mlekom umesto s vodom da bi duže trajala. A kuhinju bi možda trebalo sasvim opremiti, ali ipak, ono najneophodnije je već tu, lonci, tanjiri, escajg i takve stvari, a kad bude imao priliku išmirglaće još i tiganje. A štala mu, inače, neće biti potrebna, jer za stoku niti ima mesta niti vremena, i na kraju krajeva, ne želi da bude seljak. Jer biti seljak znači: čitav život puzati po svojoj grudi i pognutog pogleda kopati po zemlji. A muškarac po njegovom ukusu mora

da podigne pogled da bi mogao da gleda što dalje preko svog usko ograničenog komadića zemlje.

Kasnije u životu, Eger više nije mogao da se seti da li je ikada toliko mnogo pričao kao za vreme te prve posete Mari njegovom imanju. Reči su bujale iz njega tek tako, i sa čuđenjem je osluškivao kako se naizgled nižu jedna za drugom sasvim same od sebe i zajedno dobijaju smisao, koji bi mu iznenađujuće jasno izašao pred oči tek kad bi ih izgovorio.

Dok su se spuštali uskom krivudavom stazom u dolinu, Eger je ponovo ćutao. Osećao se čudno i pomalo se stideo, ne znajući zbog čega. Na jednoj krivini su zastali da se odmore. Seli su na travu i leđima se oslonili na panj oborene bukve. Drvo je sačuvalo toplotu poslednjih letnjih dana i mirisalo na suhu mahovinu i smolu. Oko njih, planinski vrhovi stršili su u vedro nebo. Mari je zaključila da izgledaju kao da su od porcelana i Eger se složio s njom iako za čitav svoj život još nikad nije video porcelan. Moraš biti vrlo pažljiv dok hodaš, dodao je, jedan pogrešan korak i čitav predeo postao bi naprslina ili bi se u trenutku razbio na bezbrojne, sitne krhotine pejzaža. Mari se smejala. „To je baš smešno“, rekla je.

„Da“, rekao je Eger. Zatim je pognuo glavu i više nije znao šta dalje. Rado bi ustao, zgrabio stenu i negde je zavrtačio. Što više i što dalje. Ali je onda